

Görgei Artúr halála és temetése

Debreczeni-Droppán Béla

Az 1848–49-es szabadságharc legnagyobb hadvezére száz éve, 1916. május 21-én hunyt el Budapesten. Érdekes, és talán nem véletlen, hogy legnagyobb diadala napján, azaz Buda vára 1849-es bevételének évfordulóján fejezte be hosszú életét. Temetése egy nagy korszakot zárt le a magyar történelemben is. A nemzet összebékült függetlenségi háborújának vezérlő tábornokával.

Archív fotók: Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Fényképtár

Otthonában felravatalozva

Nehéz élet volt Görgei Artúrénak, ezt halála után minden megemlékező hangsúlyozta is. A Pesti Naplóban például a következőket olvashatjuk: „...amit Világosnál cselekedett, minden érdek nélkül, a helyzet kényszerű parancsára tette. Itt aztán eldőlt az ő sorsa is. Miután lelkileg halottá tették, most megszűnt testi létezése is. A vándorkodásnak most már helye többé. Kóporsója előtt már nem a régi, hanem az új nemzedék sorakozik, melynek tudnia kell, hogy az okozott sebeket azzal a pálmaággal kell jóvátennie, mely a megértésnek a jelképezője és annak az elismerésnek, melylyel

Görgei irányában az igazság tartozik.” A nemzet ennek megfelelően búcsúzott nagy halottjától, megadva neki azt a méltó végtisztességet, amit valóban megérdemelt.

A nagy tábornok élete utolsó éveiben már sokat betegeskedett. Nemcsak látása és hallása gyengült meg erősen, de évente legalább egyszer újra és újra váltságosra fordult az állapota. A Budapesti Hírlap meg is jegyezte: „Minden esztendőben, a mikor a tavasz kezdett zöldelleni a Duna fölött, megjelent a napilapok hasábjain a szinte konvencións hír: Görgei Artur nagy beteg.”

Egy csokor ibolya

Ilyenkor többször elterjedt a halálhíre, de erős szervezete végül mindig diadalmaskodott. 1916 januárjában is még túlélte egy komoly influenzát, ám a négy hónap múlva jelentkező tüdőgyulladás már végzetesnek bizonyult. Halála előtt egy hónappal fel is hozták Visegrádról Budapestre, sógornője Mária Valéria (ma Apáczai Csere János) utca 17. szám alatti II. emeleti lakásába. Itt a híres Korányi Frigyes professzor mellett még két orvosa látogatta és kezelte. Május 20-án reggelre nagyon rosszul lett. A Pesti Hírlap

részletekbe menő tudósításából tudjuk, hogy a rokonsággal közölték is, hogy „Artúr bácsijuk” menthetetlen, ezért a beteg ágyánál az említett nap éjszakáján, az utolsó órákban már ott volt családja számos tagja. Görgei a gyászjelentések szerint május 21-én (vasárnap) éjszaka 1 órakor hunyt el. (A napilapok a halál időpontjaként 1 óra 10 percet, illetve $\frac{1}{4}$ 2-t adnak meg, ami valószínűleg a halál beálltának valós időpontja lehetett, csak ezt a családtagok nem érezték fontosnak percre pontosan rögzíteni a partecédulán.)

A matuzsálemi kort megért hadvezért halála után néhány órával leemelték a halottas ágyról, átöltöztették fekete díszmagyar házikabátjába, és ugyanabban a szobában a pamagra fektették testét fehér lepellel borítva be. A ravatalt a tavasz virágaival díszítették, egy ibolyacsokrot – Görgei kedvenc virágát –, amelyet frissen Visegrádról hoztak, közvetlenül a halott mellé helyezték. Ezzel kapcsolatban az egyik korabeli lapban megjegyzik, hogy régebben a tábornok minden évben, amikor visegrádi nyaralása után visszatért a fővárosba, hozott magával egy csokor ibolyát, amit aztán maga vitt ki a temetőbe, *Deák Ferenc* sírjára.

A felravatalozás közben beengedtek két idegent, egyikük a Pesti Napló munkatársa, a másik *Glatter Gyula* felesége volt, aki vázlatokat készíthetett a halottról férje számára, aki még aznap délután megfestette a ravatalon fekvő Görgeit. (Másnap *Stróbl Alajos* szobrászművész első segéde készített róla halotti maszkot.)

A hír gyorsan terjedt a városban, sokan táviratot küldtek – köztük volt *Tisza István* miniszterelnök is, aki ekkor még Bécsben tartózkodott –, mások telefonon (!) keresték a gyászoló családot, és megérkeztek az első koszorúk is a ravatalra. A korabeli lapok közül több is rögzítette, hogy az első gyászkoszorúkat *Jászai Mari* és *Marczali Henrik* történész küldték. A halál napjának délutánján, majd a következő napon is számosan (a sok notabilitás mellett például a nagymarosai szőlőmunkások küldöttsége vagy három, frontra induló közlegény) személyesen is kifejezték részvételüket. A gyászház előszobájában már látható volt az a fekete érckoporsó, amelyben aztán Görgei holttestét május 23-án átvitték a Magyar Nemzeti Múzeumba, abba az épületbe, ahol 1849 májusában Buda vára visszafoglalását, az ő nagy diadalát egy bankettel megünnepezték.

A Nemzeti Múzeum előcsarnokában

A ravatalon

Görgei Artúr végtisztességének legfontosabb részleteit már a halál napján eldönthette a család, illetve a miniszterelnök. Ennek értelmében a temetést a család rendezte, de a kormány „a nagy érdeklődésre tekintettel” a Nemzeti Múzeum helyiségeit a család rendelkezésére bocsátotta a gyászszertartás céljaira. Ez önmagában is olyan gesztus volt,

amely mindenki számára jelezte: a nemzet nagy halottjától búcsúzik. *Palóczy László* képviselőházi korelnök és *Teleki László* gróf, jeles államférfink 1861-ben történt temetése óta ugyanis a nemzet számos nagyságát ravatalozták fel a múzeum kör alakú előcsarnokában. Görgei előtt például két Kossuthot is: 1894-ben *Kossuth Lajost*, húsz évvel később a fiát, *Kossuth Ferencet*.

Görgei elindul utolsó útjára

A temetési menet a hatfogatú gyászhintóval

A fentiekrol szóló – valószínűsíthetően személyes kormányfői – döntést Tisza kabinetfőnöke, *Görgei Istvánné* unokája, *Latinovits Endre* közölte a családdal, aki 21-én este ért haza Bécsből övéhez.

A múzeumi ravatal és díszítése május 24-én délelőtt készült el *Supka Géza* (1883–1956) régiségtári őr vezetésével. Az épület előcsarnokát, a Rotundát ezüstszerű fekete drapériával vonták be, és különböző délszaki növényekkel (például pálmákkal) díszítették. Szemben a bejáratnál magas, lépcsőzetes katalfalkra helyezték el a fekete érckoporsót. Köré *Görgei* kedvenc virágait tették, amelyeket szeretett unokahúga, *Návay Lenke* hozott be aznap a visegrádi családi villa kertjéből.

A koporsó alá a híres branyiszközi ütközet egy zászlaját és egy honvéd kalpagot, valamint egy lovassági tiszti kardot helyeztek. A négy nagy kandeláberrel megvilágított ravatal előtt fekete párnán a tábornok két kitüntetése, a 48-as katonai érdemkereszt első és második osztálya volt látható.

A ravatalozás munkálatainak befejezése után délben megnyitották a múzeum kapuit a gyászolók előtt, akik este hétig röhatták le kegyeletüket. Erre másnap délelőtt is nyílt alkalom. *Görgei* temetése május 25-én délután 3 órakor kezdődött az evangélikus egyház szertartása szerint. A ravatal körül a búcsúztató *Raffay Sándor* (1866–1947) Deák téri evangélikus lelkész és a család számos tagja mellett ott állt Tisza István is kormánya négy miniszterével és több államtitkárával. A legmeghatóbb látványt azonban aligha-

nem annak a tizenkét agg 48-as honvédek a jelenléte adta, akik eljöttek, hogy elkísérjék egykori vezérüket utolsó útjára. Ők és díszegyenruhás rendőrök álltak díszőrséget a ravatal előtt. A múzeum a gyászszertartás kezdetére megtelt, csakúgy, mint a Múzeumkert és környéke. Az Opera énekkara *Erkel* Gyászhangok című kompozícióját adta elő, majd *Raffay* lelkész gyászbeszéde következett. Rajta kívül még *Kozma Andor* (1861–1933) költő, országgyűlési képviselő búcsúzott a nagy tábornoktól. Ő már utalt az éppen folyó világháborús harcokra is: „Hozzád méltó katonai végtisztességed nem itt van, a hol mi álljuk körül kisenvedett tetemedet. Ma túl határainkon dörögnek az ágyuk, ropognak a puskák, s szuronysegezve rohannak diadalra hazájukért küzdő vitéz magyarok. Azoknak unokái, a kiket te tanítottál meg igazi katonául győzni.”

„A magyar név ragyogása”

Az utolsó gyászének hangjai mellett a halottas szolgák leemelték a ravatalról a koporsót, elhelyezték a díszkocsin, és megindult a gyászmenet a Kerepesi úti temető felé. Legelől egy szakasz díszruhás lovas rendőr lovagolt, majd a koszorúkkal megrakott három kocsi következett, ezután az Opera énekkara, majd az evangélikus lelkészek lépdeltek. Nyomukban gördült *Görgei* gyászhintója, melyet a temetőszolgák mellett a város díszruhás csatlósai kísérték, majd a családtagok, utánuk pedig a kormány tagjai, akik a Kossuth Lajos utca–Rákóczi út sarkáig kísérték el a nagy halottat.

A temetőbe vezető hosszú út tele volt a gyászolókkal. A gyászmenet 5 óra körül ért a temetőbe, ahol *Beöthy Zsolt* (1848–1922) irodalomtörténész, a pesti tudományegyetem rektora mondott a család és a barátok nevében még egy rövid beszédet, mielőtt a halottat öreg honvédjei tisztelgésével a jobb oldali árkádsor első csarnokának kriptájába helyezték – ideiglenesen.

A család ugyanis Visegrádon szerette volna örök nyugalomra helyezni, egy számára emelt mauzóleumban. A főváros tanácsa egy 600 korona értékű díszsírhelyet adott, de a család egyik felkínált sírhelyet sem találta megfelelőnek, míg végül kiválasztotta azt a kriptát, amely már jóval drágább 12000 koronás hely volt. Végül az áttemetésre nem került sor, csak a fa fejfa helyére került később egy kovácsoltvas kereszt.

A temetésen részt vevő *Bárczy István*, Budapest főpolgármestere a családnak küldött részvétellevelében többek közt a következőket írta: „Megtisztult látásunk ma már oda sorozza *Görgei* Arthurt a nagy magyar szabadsághősök mellé, kik a szabadságban a békés rendért, a fegyveres ellenállással a testvéri megértésért harcoltak. Katonai lángelméjét a hazafi szíve igazgatta, keménységét a szeretet vezette, s az erőviszonyok kilátástalansága közepett kétszeresen csodálatos sikerei jelképe s előzője voltak a csodának, hogy a magyar nemzet megmaradt, a magyar állam ujjá született s most a magyar helyet küzd magának a világtörténelemben. A magyar név örök ragyogása fogja mindenkor fényben tartani a *Görgei* Arthur nevét.” ●

Sírja a Fiumei úti Nemzeti Sírkertben

fotó: Debreczeni-Droppán Béla